STAATS-BOSCHKULTUUR EN PARTICULIER INITIATIEF.

„Daar moet een machtiger hand dan die van den liefhebber zich uitstrekken naar de zes honderd duizend bunders, die in ons Vaderland braak liggen tot schande der Natie. Daar moet een rijker bron dan de spaarpot van den proefnemer geopend worden, om de woeste vlakke met zegenende gaven te besproeien. Daar moet een ruimer veld worden opengesteld dan een afgegraven kampje om de gekweekte talenten te trekken en vast te houden. Daar moet — men vergeet het niet — een gezonder filantroop dan de particulier naar de armelijke hutten gaan van de mannen, die geen brood hebben en geen vuur en die niet langer kunnen wachten op den onzekeren gang van een initiatief, dat wel eens te laat hun stulp bereiken kan.”

Aldus de heer Dinger aan het slot van „Staats-boschkultuur en Particulier Initiatief” opgenomen in het Maart-nummer van *De Economist* van dit jaar.

Ik heb niet het voorrecht den heer Dinger persoonlijk te kennen, maar uit wat daar is geschreven ziet men aanstonds hoe warm het hart hem slaat voor de zaak eens ondernomen en hoe het al sterker klopt naarmate hij zich het einddoel meer nabijwaant.

Bebossching der woeste gronden van Staatswege, want de Staat is niet verantwoord „deze volkszaak over te laten aan zoo'n lam-lendige aktie”; opkoop of onteigening, want wij mogen geen eigendoms-ideeën „handhaven die meer kracht ontleenen aan de macht der overlevering dan aan een konscientieus raadplegen van de rede”; meer onderwijs, want „zullen niet vele grondeigenaren . . . aan een goedkooper ouderwetsch boschbaasje de voorkeur geven, boven den geleerden . . . boschbaas”; werkverschaffing want . . . maar genoeg. Het staat daar alles te lezen, goed omschreven, ja de arbeid is met zooveel ijver ondernomen dat hij niet onbesproken mag blijven.

Gelijk velen bekend is heeft de Nederlandsche Maatschappij

van Nijverheid eenige maanden geleden haar afdeelingen uitgenoodigd op de algemeene vergadering in Juli te Leeuwarden te houden een rapport uit te brengen over het al of niet wenschelijke van Staatsbemoeiing met betrekking tot de onteigening onzer woeste gronden. Het Departement Utrecht heeft in Februari deze zaak ter tafel gebracht en hoorde haar inleiden door Mr. Schober uit Putten. Voor zooverre mij bekend bemoeide de pers zich weinig met deze aangelegenheid ¹⁾, zoodat men denken mocht van de geheele zaak niets meer te hooren voor de veelbelovende Leeuwarder bijeenkomst, tot nu eensklaps de heer Dinger ons in een zeer uitvoerig artikel van praecadvies komt dienen.

I.

„Het geeft een gerust gevoel als men een verschil van meening behandelt, dat er punten van principieel belang bestaan, waarover men het met zijn tegenpartijder volkomen eens is. Zonder die vaststaande punten ontaardt meestentijds elk debat in een dooreenhaspelen van beginselen en beweringen” (Dinger blz. 185). Zoo is hier het principieel beginsel, dat het in kultuur brengen onzer woeste gronden, vooral door bebossching, eene voor allen hoogst wenschelijke zaak is; een wensch evenwel, die in zijn uitvoering niet ingrijpen mag in bestaande rechten en sociale verhoudingen, gelijk het op den weg ligt van den heer Dinger.

Niet ingrijpen in de bestaande rechten: immers de Staat eischt voor zijn bestaan niet slechts een algemeene doch ook eene positieve rechtsregeling, welke beiden niet alleen rechtsuitoefening maar evenzeer bescherming en handhaving van het recht vorderen. Ligt dit in zijn wezen zelf, dan volgt daaruit, dat het zijn naast en onmiddelijk doel is die sociale rechtsregeling in stand te houden door de rechtsvorderingen te realiseeren, ten einde zodoende te bewerken de algemeene welvaart.

Onder de rechten nu door den Staat te handhaven, te beschermen staat voorzeker de Eigendom bovenaan.

„Het moest eigenlijk eene overbodige zaak zijn om deze meening nader uiteen te zetten. De loop der beschaving en de daarmede tred houdende denkbeelden en daden spreken reeds lang van eene kentering in de overtuiging omtrent de eigendomsrechten, die vrij ver van de overgeleverde begrippen begint af te wijken” (blz. 193). Is het uit onervarenheid of uit onkunde, ik weet het

¹⁾ Behoudens de N. R. Crt. 6 Febr. en de Noordbrabanter 9 Febr.

niet, maar mijn denkbeelden houden geen tred met die van den geachten schrijver. En toch ook ik wil begrepen worden en zal dus wederom iets van het reeds zoo dikwerf herhaalde moeten oprakelen.

De eigendom een natuurlijk recht! Of is het inderdaad ooit bestreden, dat de mensch het recht heeft zich te verwerven eigendom, uitwendige goederen, tot zelfbehoud noodzakelijk. Het zelfbehoud toch zal als natuurlijk recht voorzeker genade vinden. Daar ik nu werken moet niet slechts voor den morgen, maar ook voor den avond des levens, voor de toekomst, zoo zij mij de stabiele eigendom niet misgund, evenmin als het recht om mijn goederen te vermeerderen. Als natuurlijk, verworven recht staat de eigendom vóór de positieve wet, die hem wel moet erkennen, handhaven en beschermen, maar hem nimmer scheppen kon. Dit recht volgt uit de natuurlijke orde der dingen en de rechtstitels waren reeds daar vóór nog eene wet in steen stond gegriffeld. Wil men anders, dan roepe men: *La propriété c'est le vol!* of schare zich onder de roode vaan van 't rumoerig socialisme! En dat te wêrleggen, laat ik den liefhebber over.

De Staat moet voor zijn wezen de natuurlijke rechten handhaven; het eigendom is een natuurlijk recht, weshalve de Staat dat „begrip” moet handhaven. Niet de overlevering, maar de rede, „het konsientieus raadplegen van de rede” vraagt het.

Het vorenstaand eigendoms-begrip belet evenwel niet, dat de Staat zoo noodig en waar dienende onteigening toepasse. Immers de voorstanders der Staatsboschkultuur, het stelsel van een algemeen opkopen niet kunnende volhouden, zullen eerder dat der onteigening willen toepassen. De Heer Dinger vindt zelfs het niet opnemen van dit denkbeeld in het systeem van mr. Schober „het zwakke punt.”

Is dan onteigening het eenige afdoende middel om tot algemeene ontginning te komen dan zij hier niet misplaatst eene vraag naar de wettigheid van haar karakter. „De Staat — dit is zijn plicht — vernietige de rechten, die de gemeenschap schaden” (bl. 194). Zoo iemand dan geef ik gaarne gewonnen, dat het in kultuurbrengen der woeste gronden bij wijze van bebossching, veel zal bijdragen tot betere weersgesteldheid van ons land; ¹⁾ niets is mij liever dan vrije wandeling, (189) zonder dat ik, nu ik houtsprouken verbied en liever dezen of genen niet op mijn eigendom toelaat, daarin nu juist een „enkele nuk van den

¹⁾ Tijdschrift der Nederl. Heide Mij 2de jaarg. blz. 19.

eigenaar" (189) vinden kan. Onttrekt iemand zijn „heerlijke bezitting aan het verkeer" (189) en onthoudt hij daardoor aan „duizende medeburgers het genot (189)" dan kan dit minder vriendelijk wezen, maar het is en blijft toch zijn recht, de erkenning van den eigendom, door den Staat te handhaven.

Omdat de Staat goedkoop werken kan — wat ik ontken — omdat de boschbouwers met hun werkvolk werken „met sprongen en schokken, die volkomen afhangen van de willekeur" (189), — omdat de Staat zou kunnen maken „uitgestrekte centra van werkgelegenheid" en breke met het aannemings-systeem (!), — omdat eindelijk de Staat altyddurend heet.... is onteigening daarom wettig? Is zij wettig, omdat de Staat „de kinderen kosteloos inent en andere maatregelen neemt tegen besmettelijke ziekte, luchtige schoollokalen bouwt, finantieel onvoordeelige kanalen graaft enz.? (188)" Behoort het dan misschien, zoo vraag ik met den Heer Boer, „tot de attributen van den Staat de rol van weesjesvader, van hofjeshouder, van makelaar tusschen arbeiders en meesters en wat al niet te vervullen?" ¹⁾

Maar waarin bestaat dan toch het wettige motief tot deze onteigening? „De heeren van Schermbeek en Dinger, zoo lees ik in het Tijdschrift der Ned. Heide Mij., verlangen een wet waarbij aan den Staat het recht verleend wordt om alle heidegronden te onteigenen! Meent men in werkelijkheid dat ooit een Regeering of een Vertegenwoordiging bij ons te lande naar dit despotieke middel zou grijpen?"

Het belang der ontginning is inderdaad zeer groot, duizende hectaren in de laatste vijftig jaren in cultuur gebracht zullen de namen der ontginners dankbaar voor het nageslacht herhalen en het ware te wenschen, dat eenige groote grondeigenaren wat meer en vele gemeenten iets deden, doch *algemeen* belang voor Stad en Land, Provincie en Rijk, als grondig motief tot onteigeningswet verklaar ik gaarne niet te kunnen vinden. En zoolang Staatsboschkultuur onteigening vraagt, en deze onteigening niet volgens betere, krachtiger begrippen te rechtvaardigen is, kan ik willens en wetens de Staatsboschkultuur niet begroeten, blijft zij mij logisch te verwerpen.

II.

Ligt Staatsboschkultuur rechtskundig niet op den weg van den

¹⁾ De Gids 1850 September.

Staat, van economisch standpunt beschouwd, wordt het inderdaad niet beter.

Zoo lees ik onder anderen bij mr. Vissering in zijn Handboek:

Stelling 187. »In het algemeen kan men als regel stellen, dat de Staat zich van alle eigenlijke ondernemingen van nijverheid hebbe te onthouden, vooral wanneer hij daarbij als mededinger tegen bijzondere ondernemers zou optreden.»

190. »Er zijn andere werken en inrichtingen van dien aard, welke de Staat zich moet voorbehouden (bijv. het loodswezen, posterij, munt enz.), 't zij omdat het algemeen belang dit eischt, of opdat het nut, dat zij aanbrengen, zooveel mogelijk algemeen zij.»

De heer Dinger zal toch niet verwachten, dat het nut der Staatsontginning algemeen zal zijn, al zegt hij kortweg: „De welstand van het volk zal worden verhoogd, als de heide bosch wordt, ergo make de Staat zijne woeste gronden tot bosch. De Staat trachte dus de vermeerdering van die welvaart voort te zetten door op wettige (?) wijze eigenaar te worden van wilden bodem” (192).

Zijn gronden zeer juist, en hoe vlugger hoe beter, doch slechts de zijne.

191. »Voor het overige schijnt de regel te moeten gelden, dat de Staat eerst dan zijne krachten of zijn invloed hebbe aan te wenden om zulke werken en inrichtingen tot stand te brengen, wanneer het blijkt, dat de bijzondere krachten der maatschappij onvermogen of onwillend zijn om daartoe samen te werken.”

Onvermogen en onwillend! „Alom, aldus in de N. Rott. Crt. 6 Febr. is belangstelling; alom worden ontginningen ondernomen, nieuwe ontworpen; als kroon op het werk hebben wij de Nederlandsche Heide-maatschappij opgericht, die, na zich eerst krachtig gevestigd te hebben, nu begint hare wieken uit te slaan. En thans, nu dat alles in goeden gang is en de uitvoering der markenwet, die vele gronden in handen van bijzondere personen brengt, belooft dat men steeds krachtiger op dien weg zal voortgaan, nu zullen wij op die ontwakende geestdrift eenen domper zetten, door aan die bijzondere ondernemers toe te roepen: Het is heel aardig wat ge doet, maar eigenlijk beteekent het niet veel. Als er wat van komen zal, dan moet de Staat het doen.”

De Staat hebbe derhalve kracht noch invloed in deze aan te wenden, immers wat hierboven met weinig woorden gezegd is valt gemakkelijk met tal van feiten te bewijzen.

Doch hooren wij nog even mr. Vissering, wiens gezag men in het kamp van den heer Dinger zeker niet wraken zal.

193. »Niet zelden zijn ook de bijzondere belangen te strijdig onderling om met vereeniging van kracht een gemeen belang te willen bevorderen, dan is het noodig, dat de Staat zijn kracht aanwende, om tot stand te brengen wat het gemeen belang vordert.

En vooral 194:

»Bij het ondernemen of ondersteunen van groote werken door den Staat moet de bevordering van het algemeen belang het eenige doel zijn; werken aan te leggen om *werk te verschaffen*, inrichtingen te vestigen om een bijzonder belang te begunstigen, ligt buiten de roeping van den Staat.»

Mag een en ander ons niet tot de gevolgtrekking brengen, dat Staatsboschkultuur in den geest van den heer Dinger, van economisch standpunt verwerpelijk is en blijft?

III.

Laat ons nu het vraagstuk eens van een andere zijde beschouwen en het kortweg toetsen aan de praktijk.

Te voren evenwel eene bemerking. Meermalen wordt bij besprekingen over de bebossching onzer woeste gronden verwezen naar Duitschland. Men doet het dan voorkomen alsof daar alles geschiedt door of van wege den Staat. Ook de heer Dinger wil daaruit munt slaan: „Nederland behoeft niet achter te staan bij zijn machtigen nabuur, wiens heerlijke Reichswalde modellen van exploitatie zijn, bij wien de behandeling opgedragen is aan hoogst ontwikkelde Förster en Oberförster, die niet alleen de hun toevertrouwde Staatsdomeinen administreeën, maar daarenboven gemeenten en particulieren tot voorbeeld en steun verstrekken.

Gezegd ware ons land als een gelijke toestand ook bij ons bestond.” (199). Heerlijk zijn zij, de Reichswalde, en wie onzer wordt niet als tot een nieuw leven opgewekt bij de gedachte aan die „lebendige Monumente der Väter, die Stattliche Bäume.” Ja, Burckhardt mocht schrijven: „Höher schlägt das Herz, wenn die Wanderschaar des Waldes Schwelle betritt, und lieber unter dem Laubdach alternwürdiger Bäume, als unter Zelten, feiert das Volk seine Feste.” ¹⁾

Doch die heerlijke Reichswalde zijn doodeenvoudig privaateigendom van Staat, provincie, gemeente of vereeniging, welke ze alle beheeren naar best weten en vaste regelen. Noch door opkopen, noch door onteigening is de Staat in het bezit dier gronden gekomen; hij bezit ze gelijk de heer Dinger de zijne en ik de mijne. Zij behooren van ouds aan den Staat en zijn bijna

¹⁾ Säen und Pflanzen.

zonder uitzondering in bergachtig terrein gelegen. „De Pruisische Staat, anders voorzeker niet bevreesd tot krachtige middelen zijn toevlucht te nemen, denkt er niet aan in de heidestrekken van Noord-Duitschland heidegronden voor dit doel te onteigenen. Alleen daar waar het geldt zandverstuivingen te beteugelen of schadelijken invloed van den zeewind te keer te gaan kan de Staat, krachtens de wet op de „Schützwaldungen und Waldgenossenschaften“, den aanleg van bosch bevelen of zelf ter hand nemen. De particuliere bosschen zijn krachtens deze wet geheel vrij en niet onderworpen aan het toezicht van den Staat, doch de bosschen toebehoorende aan gemeenten zijn zulks wel.” ¹⁾

Vroeger waren ook ten onzent honderde Hectaren Staatseigendom, doch de loop der tijden heeft ze van eigenaar doen veranderen, meestal onder voorwaarden, die helaas! niet zijn nageleefd.

De Praktijk! Horatius zegt ergens: „Dicere verum quid vetat” een gezegde dat voorzeker in onze dagen evenzeer geldt als in de zijne. Men zij intusschen niet te streng want waar de Regeeringen zich, gelijk bij ons, jaren en jaren aanhoudend in tal van groote vraagstukken zagen gewikkeld en men haar voortdurend meer werk nog in handen wilde spelen, daar kan ik mij best voorstellen, dat er nu juist niet veel gedacht werd aan bosschen en woeste gronden. De beweging tot ontginning op zich zelve dateert ook nog van zoo even en geen enkel dagblad heeft er twintig jaar geleden aan gedacht over de duinen of Staatsbosschen te schrijven. En toch de heer Dinger is best tevreden over wat de Staat heeft gedaan, vooral „als men maar eens om zich heen ziet en nagaat hoe het met de Rijkswegen en hunne beplantingen gelegen is. Nergens... vindt men schoonere en beter behandelde boomen, dan waar het beheer bij den Staat berust.” (199) De heer Löhnis geeft in het Tijdschrift I blz. 116 een artikel over het snoeien van loofboomen langs wegen, waarin hij ons de lijdensgeschiedenis verhaalt van 80-jarige boomen langs den Rijkstraatweg van Meppel naar Leeuwarden. Hij noemt het één voorbeeld uit honderd.

Waarij: „in dit opzicht blijkt de Staat dan toch uitstekend voor zijn taak berekend!” (199)

Mocht de heer Dinger na deze lektuur nog iets aangenamers wenschen, hij leze dan de Algemeene Voorwaarden geldend voor de aanbesteding van Rijksbeplantingen!

¹⁾ Tijdschrift II blz. 3.

Wordt de Rijksbeplanting zóó gehouden door den eenig bevoegden, den eenig bekwamen Staat, wat zal dan den duinen geschieden? Wel, men beplant ze met helm, de deskundigen oordeelen zulks goed en willen geen andere middelen tot beteugeling dier rustelooze massa erkennen?

Het is bekend, dat niet alle duinen den Staat behooren, het grootste deel zelfs is *privaat-eigendom*. Maar wat heeft nu de Staat, die geroepen wordt straks alles te doen, tot heden aan zijn duinen gedaan, tenzij het *helmplanten*. In Frankrijk wist men sedert 1810 de Landes te beteugelen; in Denemarken heeft men sinds 1858 wonderen verricht. Wanneer het nu blijkt: „dat de boschbeplantingen in Denemarken met even goeden uitslag bekroond worden als in Frankrijk, dan zal men moeielijk in het klimaat van ons Vaderland eenige oorzaak kunnen zoeken, waarom zij bij ons niet zouden kunnen slagen.” (Tijdschrift I blz. 174.)

Zoeken! maar daar is niet gezocht. Jhr. W. van Citters beklagt zich terecht in zijn *Opmerkingen* ¹⁾, dat de proeven op veel te kleine schaal genomen zijn. En toch de proef destijds door den ouden heer Staring op verzoek der Regeering in het Schoorlerduin opgezet, is *zienswaardig*, de *pinus laricio austriaca* groeit er goed en de zeeden is er niet bevroren. Sedert een vijftien jaren evenwel schijnt er geen geld beschikbaar te zijn geweest om er de hand aan te houden en zoo blijkt een halve proef geen proef.

Tot zoover de Staat. En wat de particulieren betreft, velen onder hen zijn tot beplanten onvermogen en helaas! velen ook onwillig. (Zie in verband hiermede de stelling van mr. Vissering no. 191).

Den onvermogenen kan hulp worden verschaft, waar en zooverre het algemeen belang zulks eischt: dat wil zeggen: beteugeling van zandverstuiving en nadeeligen zeewind. Daarom evenwel is nog geen decreet noodig als dat van 1810 door den eersten Napoleon gedicteerd. ²⁾

En de onwilligen? Doch houden wij ons vooreerst bezig met hen, die van goeden wille zijn, want groot is hun getal.

Onze Regeering heeft Goddank! begrepen hoe machtig haar voorbeeld werken zal en naar de dagbladen melden heeft zij reeds advies in dezen gevraagd.

En nu ten slotte de bosschen van den Staat? Ter wille der waarheid zij gezegd dat hun toestand in het algemeen niet vol-

¹⁾ Opmerkingen over hetgeen er in Frankrijk is tot stand gebracht. — Couvée 's Gravenhage. —

²⁾ Te vinden in »Notius sur les dunes de la Coudre» par Vasselot de Regné.

doende is; bescheidenheid verbiedt mij meer te zeggen. Troosten wij ons intusschen met den heer Dinger dat, „de Staat, de immer blijvende, altijd jong genoeg is om zich te beteren.” (198)

Staatsboschcultuur eene illusie! Onwillekeurig maar toch men komt er toe het niet slechts te denken, maar ook rondweg te zeggen.

Omtrent de geheel inculte-staatsgronden zal ik hier niet verder uitweiden; alleen slechts zij verhaald, hoe onder meer op een der heiden bij Oosterhout aan boeren plaggen en strooisel is verpacht onder voorwaarde dat het beplagde door hen bezaaid moet worden. „Ik zal wel niet behoeven te zeggen, zoo schreef mij een mijner kennissen uit die streek, op welke wijze aan deze voorwaarde is voldaan, daar van contrôle weinig te bespeuren viel.”

Wil men Staats-boschcultuur dan moet men tevens willen een uitgebreid en geschikt personeel boscharbeiders, flink gevormde boschbazen. contrôleurs die duur en inspecteurs die nog duurder zijn. Daaruit volgen eenige provinciale bureaux, een hoofd- of centraal-bureel te 's Hage, jaargelden, pensioenen en wat al niet meer?

Nu zegge de heer Dinger niet, dat ik redeneerend uit den tegenwoordigen toestand, kom tot een argument van grove onbekwaamheid bij den Staat. Wanneer de voorstanders van particuliere ontginning „daarvan zoo sterk overtuigd waren of liever als zij daarin geen verbetering verwachtten, zouden zij hunne adhaesie niet mogen hechten aan motiën, waarin met zooveel woorden er op wordt aangedrongen, dat de Staat zijn woeste gronden zelf tot bosch zal maken. Onverantwoordelijk zou het zijn het Staatsbeheer (in dat geval) maar eenigszins uit te breiden” (199)

Doch genoeg. Uit wat de Staat tot heden deed, komt geen practisch boschbouwer tot de hoop, dat hij en hij alleen in 't vervolg alles doen moet, n'en déplaise den heer Dinger.

IV.

Men reike derhalve niet aan den Staat het monopolie van bevoegdheid uit in zake de ontginning onzer woeste gronden, doch volge liever wat tot heden gelden mocht en late de boschbouw aan de bijzondere Nijverheid over.

Arme ontginners! Men kan, wil men den heer Dinger gelooven, van hen zelfs moeilijk verwachten, dat zij in het volksbelang iets in stand zullen houden „als hun bijzondere begeerte hen tot

vernietiging aanspoort" (186). Hartstochtelijke liefde voor boomen of filantropie ten einde werk te verschaffen of een wandelterrein zich te vormen, het zijn alle redenen de privaat-personen drijvend, doch op den achtergrond aanschouwt men altijd dat leelijk spook, wat men geld noemt. Immers blijft bij hen altijd de vraag: hoe kan mijn eigendom mij en de mijnen het meeste geld opleveren? Oeh kom! Mag dan waarlijk het goud, wat in deze ondermaansche wereld alles beheerscht „cet autre roi du monde" nu juist op dit punt niet gelden? En de heer Dinger laat dit argument wegen, zwaarder nog dan 't zilver zelf, niettegenstaande hij een paar bladzijden verder beweren durft, dat de houtcultuur geen zaak van productie is gelijk iedere andere, eene zaak niet geregeerd door de wet van vraag en aanbod.

Inderdaad het is een eigenschap van den mensch, dat hij van zijn werk ook graag eens wat zien wil, dat wil zeggen klinkende specie, en daaraan nu wil de heer Dinger het toeschrijven, dat zoovele particulieren duizende boomen hakken voordat zij rijp zijn, waarschijnlijk doelend op de groote vraag naar mijnhout. Anderen evenwel zullen het der N. R. Courant moeten toegeven dat „de aankoop van hout voor de mijnen nooit in gelukkiger tijd had kunnen komen, want het daardoor geopende uitzicht op voordeeligen afzet, zal meer dan de schoonste vertoogen mêewerken om de aansporing der Heide-maatschappij ingang te doen vinden. Voor de bosschen die vallen, zullen nieuwe opgroeien. Dat is een natuurlijke gang van zaken."

Men kan ook zondigen par trop de zèle.

De Staat, zooals de Dinger zich dien voorstelt, is Goddank! aan „zulke grillen" niet onderhevig, want daar hij altijdtdurend is zullen de vruchten hem niet ontsnappen. Hij zal als producent misschien slechter, doch als econoom zeker beter varen! Doch boven is reeds aangetoond, waarom de Staat al ent hij de kinderen kosteloos in, nu toch juist dientengevolge niet gehouden is pinus sylvestris te zaaien of eikenheesters te planten.

„Of de Staat, overtuigd van het groot belang van boschkultuur, wel verantwoord zou zijn deze zaak over te laten aan „zoo'n lamelndige aktie?" (190) Let wel, dat geldt onze vaders en de ouderen ouder ons, die sedert een halve eeuw rusteloos ijverend voor ontginning, duizende hectaren woesten grond in welig bosch hebben herschapen, dat geldt mannen als mr. Schober zelf, die een veertig jaren proef of proef hebben genomen en er zich op beroepen kunnen in de ondervinding grijs te zijn geworden; hen,

die te 's Gravenhage aan de Regeering een strookje duingrond durfden vragen om een proefveld aan te leggen; hen eindelijk die de Nederlandsche Heide-maatschappij in het leven riepen, naar wier ijver men vrij wijzen mag zonder gevaar dat zij als een „kruidje-roer-me-niet haar blaadjes zal laten vallen" (190).

Neen, het particulier initiatief hangt geenszins nog aan een zijden draadje en de Markenwet vraagt vooreerst geen treurzang, de toekomst zal het leeren.

Doch de heer Dinger meent het zeker niet zoo kwaad als hij in zijn ongevraagd praeadvies de arme particulieren wegens hun onbekwaamheid zoo hevig geeselen durft. Is het hem ernst als hij denkende een goed argument te hebben gevonden, vraagt of zij waarlijk nog meenen bosch te moeten voortbrengen uit winst-oogmerk? Maar te beknopt is mij deze ruimte om regel voor regel het stuk te volgen, alleen verwijs ik den heer Dinger naar de mededeelingen der Geldersch-Overijsselsche Mij. (1887 I. blz. 23) waar de heer Tutein Nolthenius de volgende stelling heeft verdedigd:

„Het grootste gedeelte der Veluwsche heidegronden kan met voordeel ontgonnen worden; indien de ontginning op oordeelkundige wijze, met vermijding van onnoodige onkosten, plaats vindt, zal het kapitaal voor de ontginning besteed een rente van 3 à 4 pCt. kunnen afwerpen.

„Het aanleggen van dennenbosschen op heidegrond verdient doorgaans, ook uit financieel oogpunt, aanbeveling."

De boschbouw blijve aan de particuliere nijverheid. „Over de wenschelijkheid zegt de N. R. Crt. van den aanleg van bosschen bestaat geen verschil. Voor ons is echter de eerste vraag: hoe bekomen wij ze het snelst?

En dan antwoorden wij: niet door den Staat te hulp te roepen; wel door voort te gaan op den weg, waarop wij ons bevinden."

Zoo en niet anders. Vraagt men nu of de Staat niet goed doet, ja zelfs geroepen is om waar mogelijk en nuttig de particulieren de behulpzame hand te bieden, dan zeggen wij, voorstanders van particuliere boschkultuur, beslist ja. Hij moet, zooals de Noord-Brabanter het uitdrukt, doen wat de particulieren niet kunnen doen.

Daarbij nu staat vooraan de verstandige exploitatie en deskundige verzorging zijner eigene gronden. De heer Boer, Rijks-inspecteur, geeft in het laatste nummer van het Tijdschr. der N. H. M. een overzicht der bosschen en woeste gronden van het Domein. Dat is reeds een begin. Onze Regeering zal daarenboven

de haar voor te leggen plannen en bescheiden zeker in overweging nemen, opdat eindelijk tot stand kome, wat reeds lang had moeten geschieden.

Hetzelfde geldt voor de gemeenten. „Aan den onbehoorlijken toestand van zaken, dat een aantal gemeenten op de Veluwe, die gronden van het domein ontvingen om ze te ontginnen of ter ontginning uit te geven, die eenvoudig laten aflaggen, moet een einde komen.” (N. R. Crt.)

Tal van gemeenten laten hun panden eenvoudig incult liggen; vlaggen, plaggen, schrapen der heide of hoe men dat onding noemen wil, is het eenige, maar ook steeds weêrkeerende refrein. Er zijn zelfs voorbeelden van gemeenten, die niet eens een onderzoek hunner gronden gedoogden, laat staan een kultuur-plan wilden laten opmaken. Zou deze toestand niet spoedigst de gewaardeerde aandacht der onderscheidene Provinciale Besturen verdienen, te meer nog gelet op de circulaire van den Minister Heemskerk aan de Gedeputeerde Staten?

Voorts dient de belemmerende invloed, welke de belastingwetten den ontginners stellen te worden gebroken. Deze zaak verdient ten volle de bemoeiing der Regeering.

Wat de middelen van transport betreft, hebben wij in het algemeen niet te klagen, doch er kan en moet op het gebied van verbindingskanalen en wegen, nog veel gedaan worden. Deze aan te leggen of te subsidieeren ligt buiten den werkkring van particulieren en blijft diensvolgens den Staat. Wel zullen zij geld kosten, maar op den duur finantieel voordeelig blijken en den lande ontwijfelbaar rijke winsten, rijpe vruchten afwerpen.

Ook over het onderwijs dient een woord gesproken. De school te Wageningen heeft reeds een leerstoel voor houtteelt en het is niet noodig gebleken naar het land der Reichswalden te gaan om iemand te vinden die „als hoogst ontwikkeld” den boschbouwers strekt niet slechts tot leeraar maar „tot voorbeeld en steun” ter zelfder tijd.

Frederiksoord heeft zijn gesubsidieerde boschbouwschool. Wat haar werkkring is en welke haar vruchten wordt jaarlijks medegedeeld. Dat zij flinke boschbazen vormt, is reeds bekend.

Zou het nu niet ietwat gewaagd zijn zoo maar aanstonds te beweren, dat dergelijke mannen geen plaatsing zullen vinden, want vraagt de heer Dinger „zullen niet vele grondeigenaars — meestentijds er toe gebracht door de beperktheid van hun terrein — aan een goedkooper ouderwetsch arbeidersbaasje de voorkeur geven, boven den geleerden en meer behoeften

hebbenden boschbaas en zal daarvan niet het gevolg zijn, dat de besten der ontwikkelden, die wij met zorg en moeite hebben gekweekt, zich naar het buitenland begeven om in de Staatsbosschen van onze naburen een gewenschten werkkring te vinden?"

Kom, heer Dinger, gij meent het niet, want Duitschland zelf is overvoerd! en dan zijn wij, kinderen der negentiende eeuw, toch nog nijver genoeg om het betere te stellen boven het mindere. Eenig zoude ik U voorstellen, de woorden „geleerd en meer behoeften hebbend" te vervangen door „goed onderlegd en geschikt". De Directie der school zal U zulks niet euvel duiden en uw zinsnede zal zeker de waarheid beter weergeven.

Zóó zullen wij vooruitkomen! Wij particulieren, vol lust tot ondernemen, vol hoop op de toekomst, drijvend op eigen wieken, voor zooverre ze reiken en waar de noodige kracht ons ontbreekt, gesteund en geholpen door den Staat, niet „concurrerend" maar samenwerkend tot het groote doel: de ontginning van Neêrlands woeste gronden!

's Hertogenbosch, 10 Mei 1890.

Mr. ALPHONS VAN RIJCKEVORSEL.